

Kaip užtikrinsime inkliuzinio ugdymo kokybę?

Teresa Aidukienė
Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Bendrojo ugdymo ir profesinio mokymo departamento
Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus
vyriausioji specialistė

Vilnius, 2014 m. rugsėjo 29-30 d.

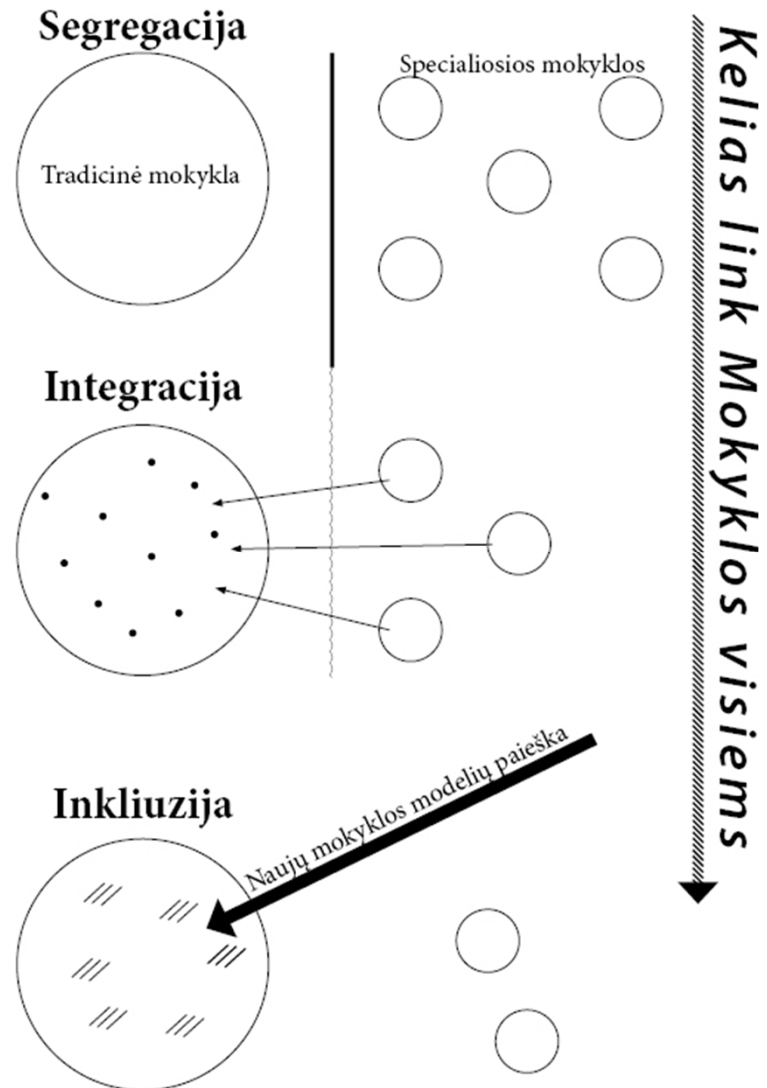
Teresa Aidukienė, 2014

Kintantis inkliuzinio ugdymo fenomenas

- **Inkliuzinis ugdymas – procesas, užtikrinantis kokybišką ugdymą(-si) visiems jo dalyviams, kai atsižvelgiama į kiekvieno mokinio, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčius, ugdymosi poreikių ypatumus, pagalbos ir paslaugų reikmes, užkertantis kelią „iškristi“ iš švietimo sistemos.**

(Bendrojo ugdymo mokyklų, vykdančių pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, stiprinimo ir inkliuzinio ugdymo plėtros 2014–2016 metų veiksmų planas, patvirtintas švietimo ir mokslo ministro 2014-09-05 įsakymu Nr. V-808)

Kintantis inkluzinio ugdymo fenomenas

Kintantis inkliuzinio ugdymo fenomenas

Kodėl nuo įprastos sampratos pereinama prie naujosios?

- ❑ Medicininis modelis: “kitokiems” reikia daugiau pagalbos, geriausia tai daryti juos „patalpinus į atskiras“ mokyklas
- ❑ Judėjimas už žmogaus teises ir mokslo atradimai: segreguotas ugdymas – nėra gerai nei individui, nei visuomenei
- ❑ Suvokimas, kad kiekvienoje klasėje/grupėje esama ugdymosi poreikių įvairovės
- ❑ Pripažinta, kad trukdyti ugdymuisi gali: nepritaikyta aplinka, nepritaikytos ugdymo programos, mokyklos kultūra ir mokytojų nepasirengimas
- ❑ Kaltinti vien tik individą dėl jam kylančių mokymosi sunkumų dėl biologinių skirtumų (medicininis modelis) nepripažįstant platesnio socialinio konteksto, tapo nebepopuliaru

Kintantis inkluzinio ugdymo fenomenas

- JT Vaiko teisių konvencija (1989)
- JT Taisyklės apie lygias neįgalių asmenų galimybes (1993)
- Salamankos deklaracija ir Rekomendacijos dėl specialiojo ugdymo tobulinimo (1994)

„**kiekvienas vaikas yra unikalus**, turintis individualių tik jam būdingų interesų, gebėjimų ir ugdymosi poreikių“

„švietimo sistemos ir ugdymo programos privalo būti **pritaikytos, kad atlieptų besimokančiųjų įvairovę ir ugdymosi poreikių skirtybes** – turintieji SUP turi turėti galimybę lankyti įprastas mokyklas, kur ugdymas privalo būti pritaikytas, siekiant patenkinti specialiuosius mokinio ugdymosi poreikius

„bendrojo ugdymo mokyklos, kurių veikla grindžiama inkluzinio ugdymo nuostatomis – **veiksmingiausios priemonės diskriminacijai ir segregacijai nugalėti**, padedančios kurti tolerancija skirtybėms pagrįstas bendruomenes, darnią visuomenę ir siekti, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal savo gebėjimus

Kintantis inkluzinio ugdymo fenomenas

- **Dakaro pasaulio švietimo forumas (2000)**

- **JT Neįgaliųjų teisių konvencija (2006)**

- **UNESCO „Rekomendacijos dėl inkluzinio švietimo plėtros“ (2008)**

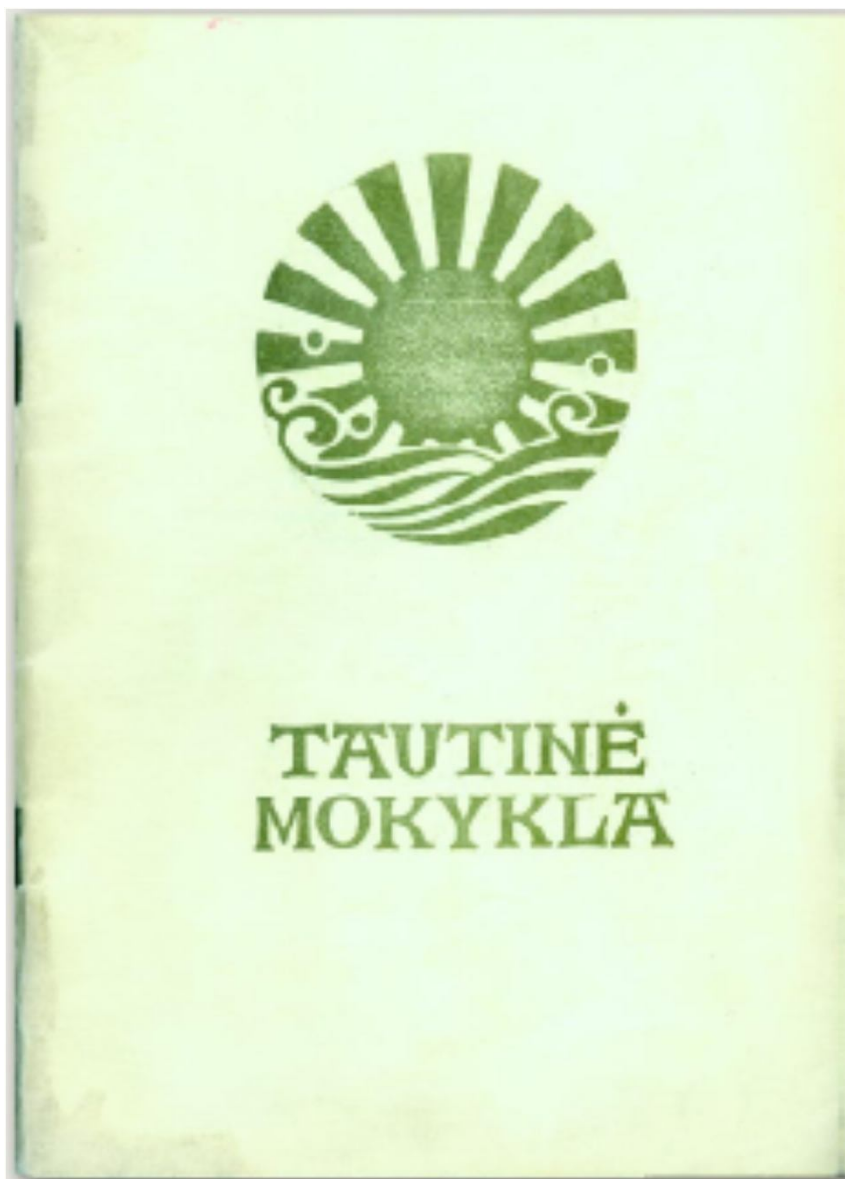
„Mokyklos, veiklą grindžiančios inkluzinio ugdymo filosofija, yra veiksmingiausios priemonės, padedančios kovoti su „kitokių“ diskriminacija ir atskirtimi, padedančios kurti toleranciją skirtybėms pagrįstą visuomenę ir siekiant, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal gebėjimus“

- **UNESCO „Politikos gairės inkluziniam švietimui įgyvendinti“ (2009)**

„Inkluzija ir kokybė abipusiai susiję – inkluzinis etosas gali reikšmingai prisidėti prie kokybiško visų mokinių ugdymo.“

- **Europos strategija neįgalumo klausimais – 2020**

- **ES šalių prioritetasis – įrodymais grįsta inkluzinio švietimo politika**

Dėmesys asmens orumui,
individualumui,
moralumui, tautinei
tapatybei bei
pilietiškumui. „Kiekvienas
asmuo yra vertingas“

Tautinės mokyklos koncepcija, 1988

Teresa Aidukienė, 2014

Lietuva: teisinės bazės tobulinimas

- 1991: Švietimo įstatymas: visi vaikai „mokyтини“
- 1991: Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas
- 1992: Lietuvos Respublikos konstitucija
- 1993: Švietimo kolegijos nutarimas. SUP turintys gali mokytis įprastose klasėse/grupėse; specialiosiose klasėse/grupėse ir **iš dalies įprastose ir specialiosiose klasėse/grupėse**
- 1998: Specialiojo ugdymo įstatymas
- Valstybinė švietimo strategija 2003–2012 m. ir kiti strateginiai dokumentai

Lietuva: teisinės bazės tobulinimas

- 2011: LR Švietimo įstatymas, **nustoja galioti** LR Specialiojo ugdymo įstatymas
- **Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (2011, LR ŠĮ, 2 str. 24 d.)**
- Sudaromos sąlygos ugdytis **arčiau gyvenamosios** vietos, mokyklą rekomenduoja PPT.
- **Ugdymo prieinamumu rūpinasi savivaldybė**, kurios teritorijoje gyvena mokiniai, turintys SUP.
- **Švietimo prieinamumas užtikrinamas:**
 - **pritaikant mokyklos aplinką,**
 - **teikiant** psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją ir socialinę pedagoginę **pagalbą,**
 - **aprūpinant** ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis mokykloje ir SMP, kitais įstatymų nustatytais būdais (34 str. Švietimo prieinamumas mokiniams, turintiems SUP)

Lietuva: teisinės bazės tobulinimas

□ 2011: Mokinių, turinčių SUP, ugdymo organizavimo tvarka

(p. 2 „Savivaldybės vykdomoji institucija užtikrina kiekvienam savivaldybės teritorijoje gyvenančiam vaikui/mokiniui, turinčiam SUP, ugdymo prieinamumą ir kokybę“)

(p. 4 Mokyklos ir tėvų (globėjų/rūpintojų) **įsipareigojimai** užtikrinti mokinių ugdymąsi/mokymąsi ir švietimo pagalbos teikimą įteisinami mokymo sutartyje“)

(p. 10 Ikimokyklinio ugdymo programos, priešmokyklinio, pradinio... **Programos pritaikomos**, atsižvelgiant į nustatytus mokinio SUP, tėvų pageidavimus ir vadovaujantis PPT arba ŠPT rekomendacijomis. Mokykloje susitariama dėl ugdymo/mokymo pritaikymo ir įforminimo.“

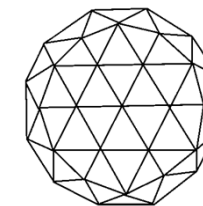
Kintantis inkluzinio ugdymo fenomenas

- ❑ **Kokybiško inkluzinio ugdymo požymiai („Mokykla visiems“):**
- ❑ veiksmingesnis SUP **mokinių dalyvavimas** klasės, mokyklos, bendruomenės gyvenime
- ❑ kultūra, politika ir ugdymo praktika pakitusios taip, jog atliepia mokinių ugdymosi poreikių įvairovę
- ❑ mokinių skirtybės suprantamos kaip norma ir laikoma, kad visiems mokiniams **naudinga mokytis drauge**, mokiniai praturtina vienas kitą dėl to, jog yra skirtingi (Skandinavija, „Praturtinimo perspektyva“)
- ❑ mokiniai gali pasirinkti skirtingą mokymosi stilių ir tempą
- ❑ ugdymo kokybė užtikrinama tinkamai parengus programas, teikiant specialistų paslaugas, pritaikant, tinkamai organizuojant ugdymo procesą

Šiaurės ir Baltijos šalių projektas „Mokykla visiems“ (2000–2004)

Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo plėtros agentūra

Inkliuzinis ugdymas – daugiabriaunė samprata (prof. David Mitchell, 2014)

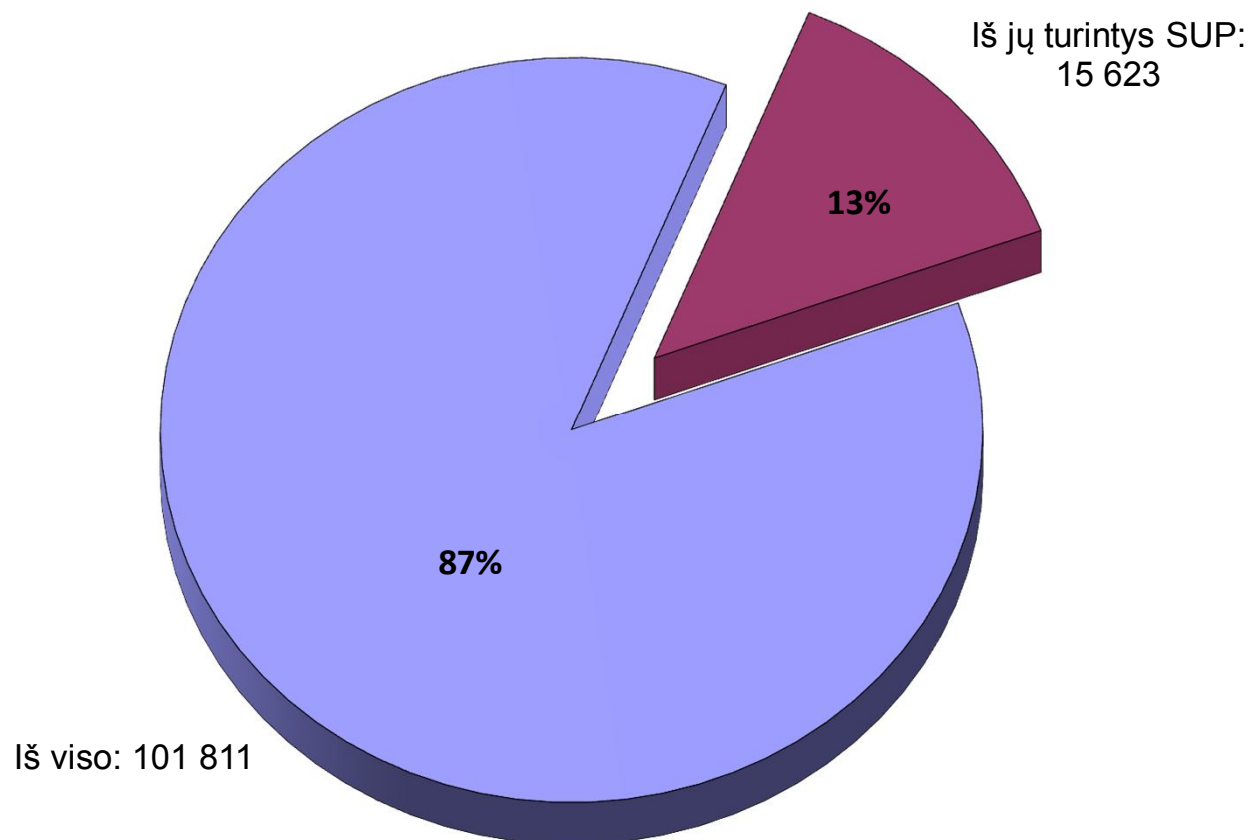
Vizija	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Ugdymosi vieta	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip	Taip
Pagalba	Ne	Ne	Taip	Taip	Taip	Taip
Ištekliai	Ne	Ne	Ne	Taip	Taip	Taip
Lyderystė	Ne	Ne	Ne	Ne	Taip	Taip
5P (pritaikymai)	Ne	Ne	Ne	Ne	Ne	Taip
	Gerai ketinimai jokių veiksmų	Inkliuzija be atsakomybės	Atsainus požiūris	Nevaldoma inkluzija	Blokuojama klasėje	Inkliuzinis ugdymas prisiimant atsakomybę

Teresa Aidukienė, 2014

Vaikų ir jų ugdymosi poreikių įvairovė

- Aukštas skurdo ir socialinės atskirties lygis – Lietuva ES šalių tarpe pagal socialinės atskirties lygį užima 4 vietą po Bulgarijos, Rumunijos, Latvijos
- 30 % Lietuvos kaimo gyventojų patiria skurdo riziką (ES EK ataskaita, 2013)
- 50 % mokinių nustatyti sveikatos sutrikimai (SAM, 2012)
- Aukštas nedarbo lygis (bent 1 bedarbis šeimoje – 50 % išauga skurdo rizika)
- Vaikai visada patiria didesnę skurdo riziką, nei tėvai – skurdžios aplinkos įtaka vaiko pasiekimams, sėkmei gyvenime
- Ugdymo, mokymo programų kokybė ir prasmingumas nepakankami (ES EK ataskaita, 2012)
- 10 % dirbančiųjų patiria skurdo riziką
- Lietuvos mokinių pasiekimai kaime ženkliai skiriasi nuo pasiekimų mieste

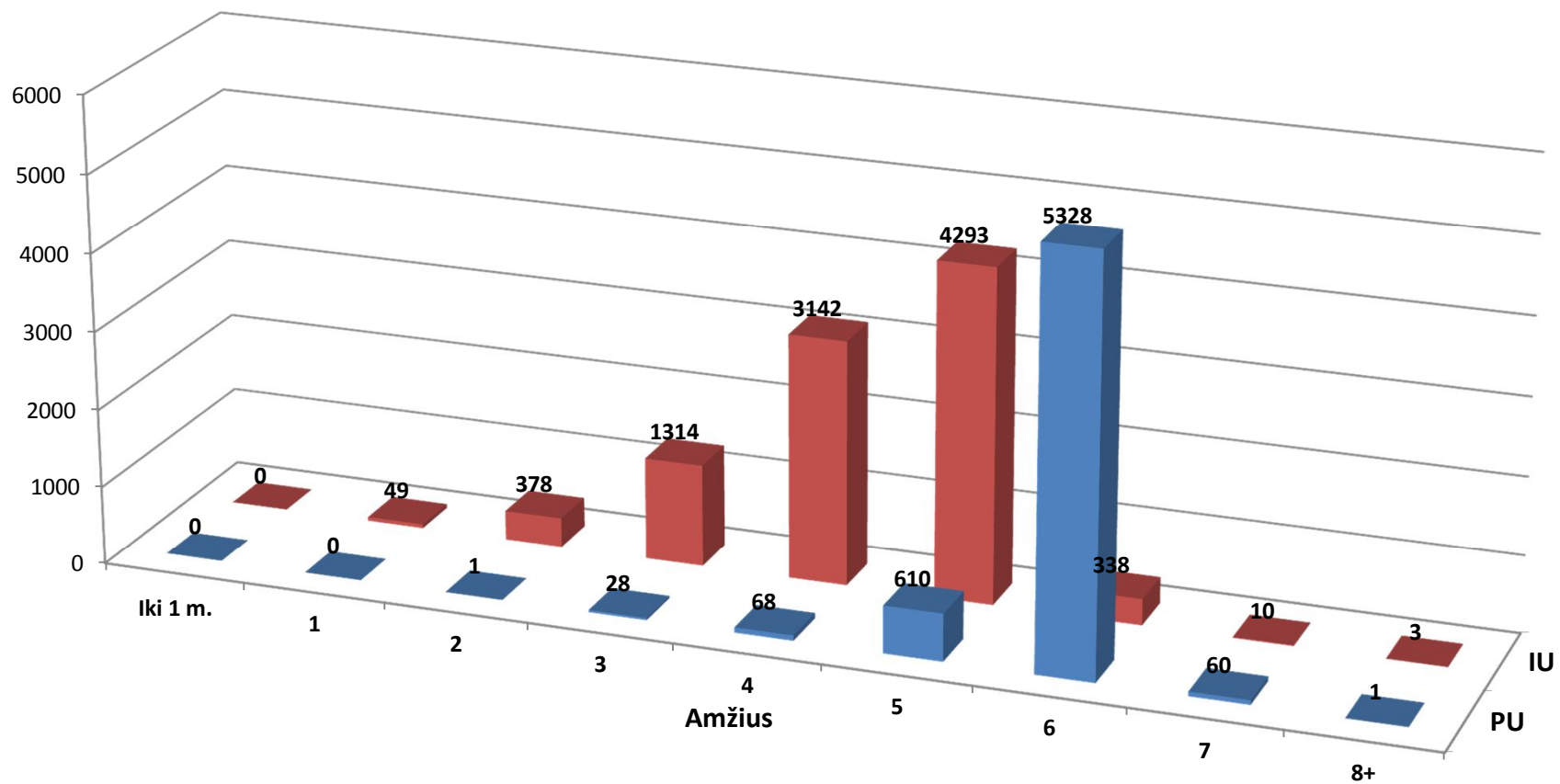
Vaikai IU ir PU programose, iš jų turintys SUP (2014)

Vaikų ir jų ugdymosi poreikių įvairovė

- 86,8 % vaikų, kuriems nustatyti SUP, ugdomi bendrosiose ikimokyklinio ugdymo grupėse
- 94,7 % vaikų, kuriems nustatyti SUP, ugdomi bendrosiose priešmokyklinio ugdymo grupėse
- **76,3 %** vaikų, kurie yra IU programose ir kuriems nustatyti SUP, turi **nedidelių SUP**
- **86,1%** vaikų, kurie yra PU programose ir kuriems nustatyti SUP, turi **nedidelių SUP**

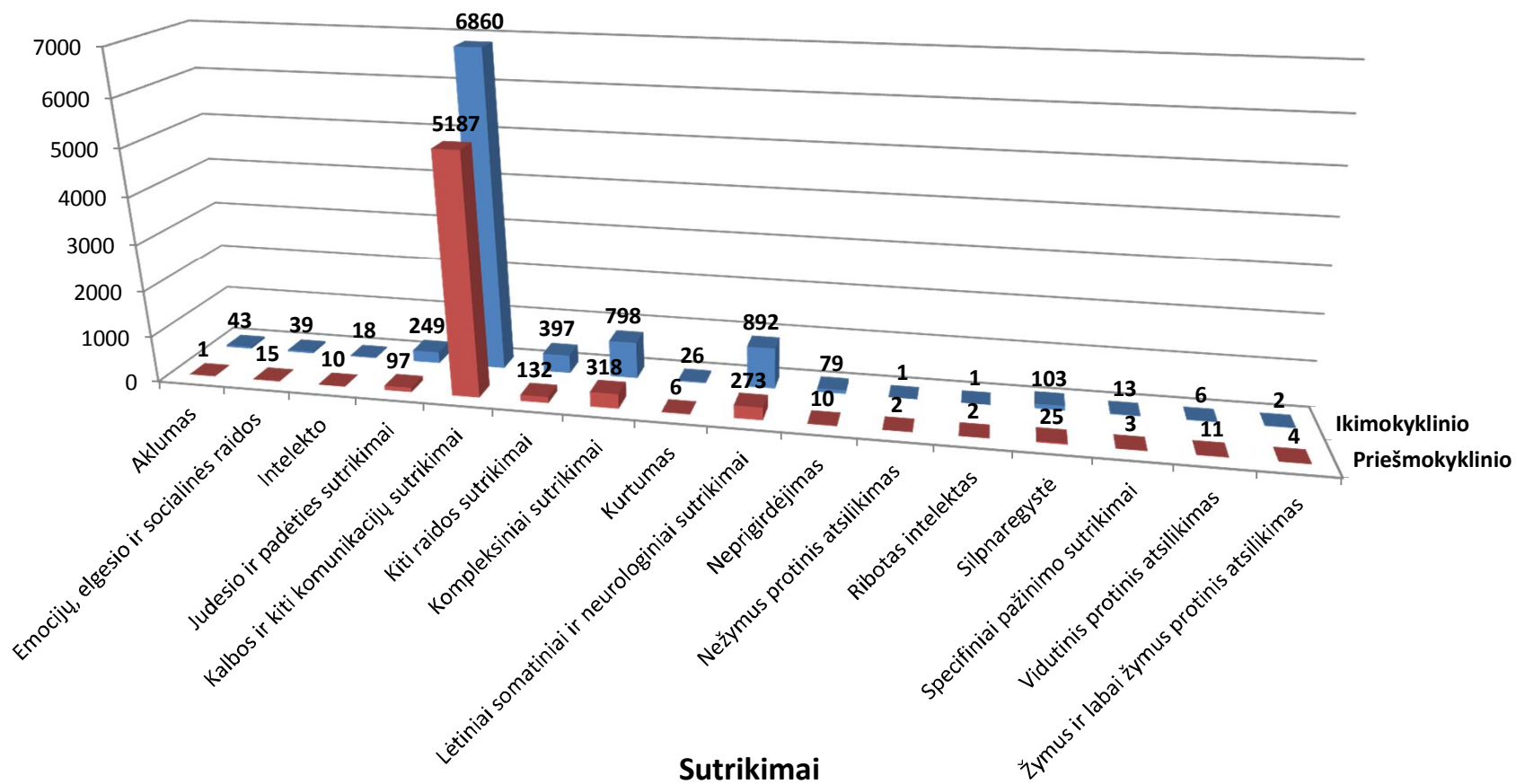
Vaikai, turintys SUP, IU ir PU programose

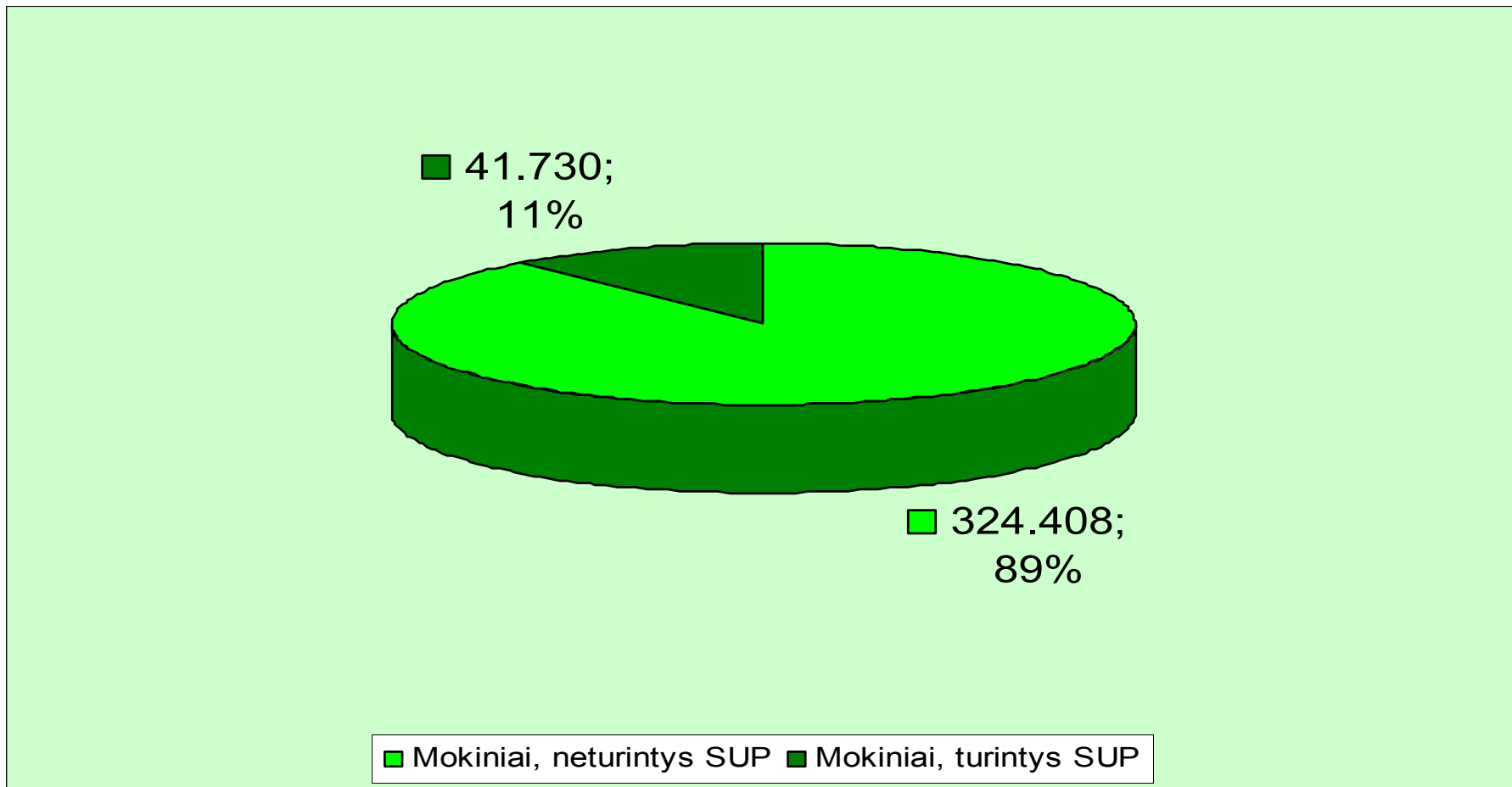
Vaikų ir jų ugdymosi poreikių įvairovė

- Vaikai, turintys SUP, sudaro 13 % visų vaikų, ugdomų IU ir PU programose. Aktuali ankstyvojo SUP nustatymo problema
- 78 % ugdomų IU programose – **tai 4–5 metų vaikai**. Būtina didinti prieinamumą 0–3 metų amžiaus vaikams. Ankstyvosios intervencijos vaikystėje (AIV) svarba
- 72 % vaikų, ugdomų IU ir 85 % ugdomų PU programose – turintys kalbos ir kitų komunikacijos sutrikimų. Antroje vietoje priežasčių, sukeliančių SUP tarpe – lėtiniai somatiniai ir neurologiniai sutrikimai

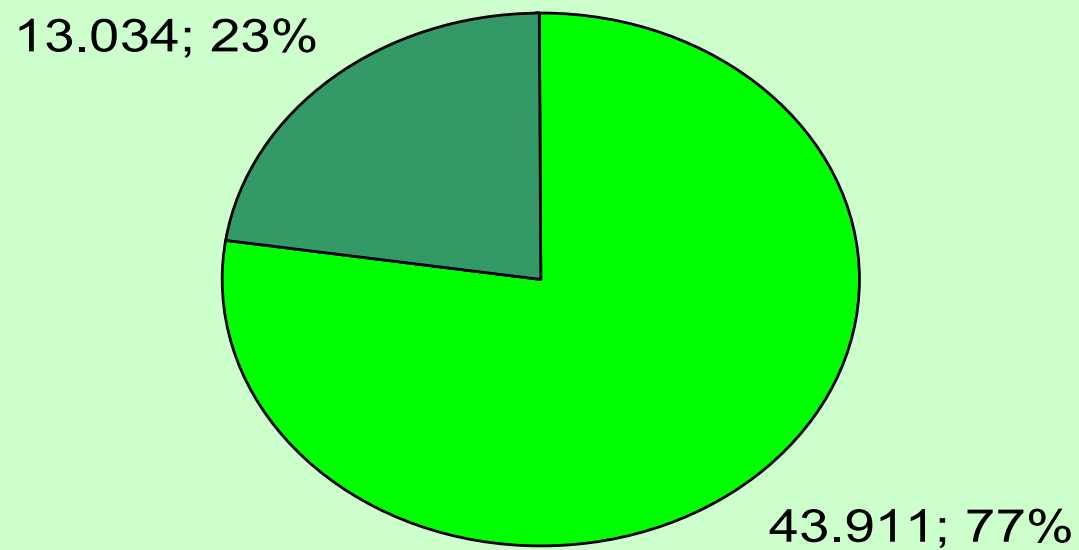
Vaikų, turinčių SUP, pasiskirstymas pagal sutrikimus

2013-2014 m. m. mokinių, turinčių SUP, dalis

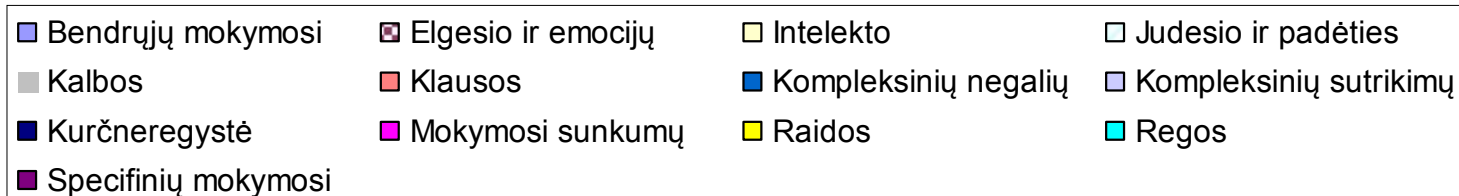
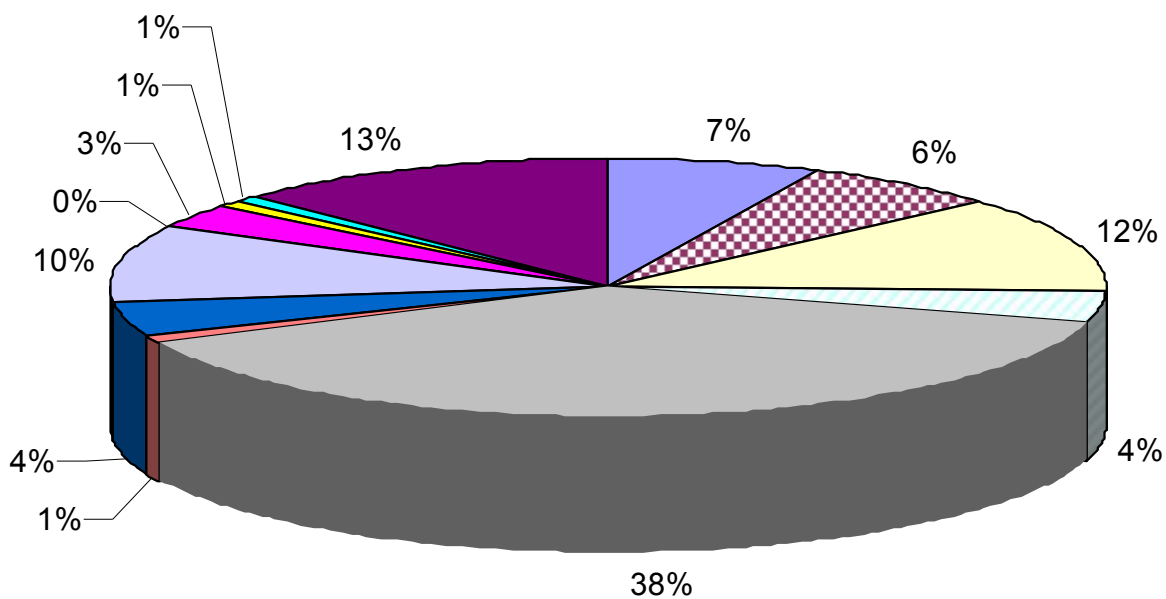

SUP priežastys

■ Dėl kitų priežasčių, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių ■ Dėl negalios

Mokinių pasiskirstymas pagal sutrikimų grupę 2013 m.

Vaikų ir jų ugdymosi poreikių įvairovė

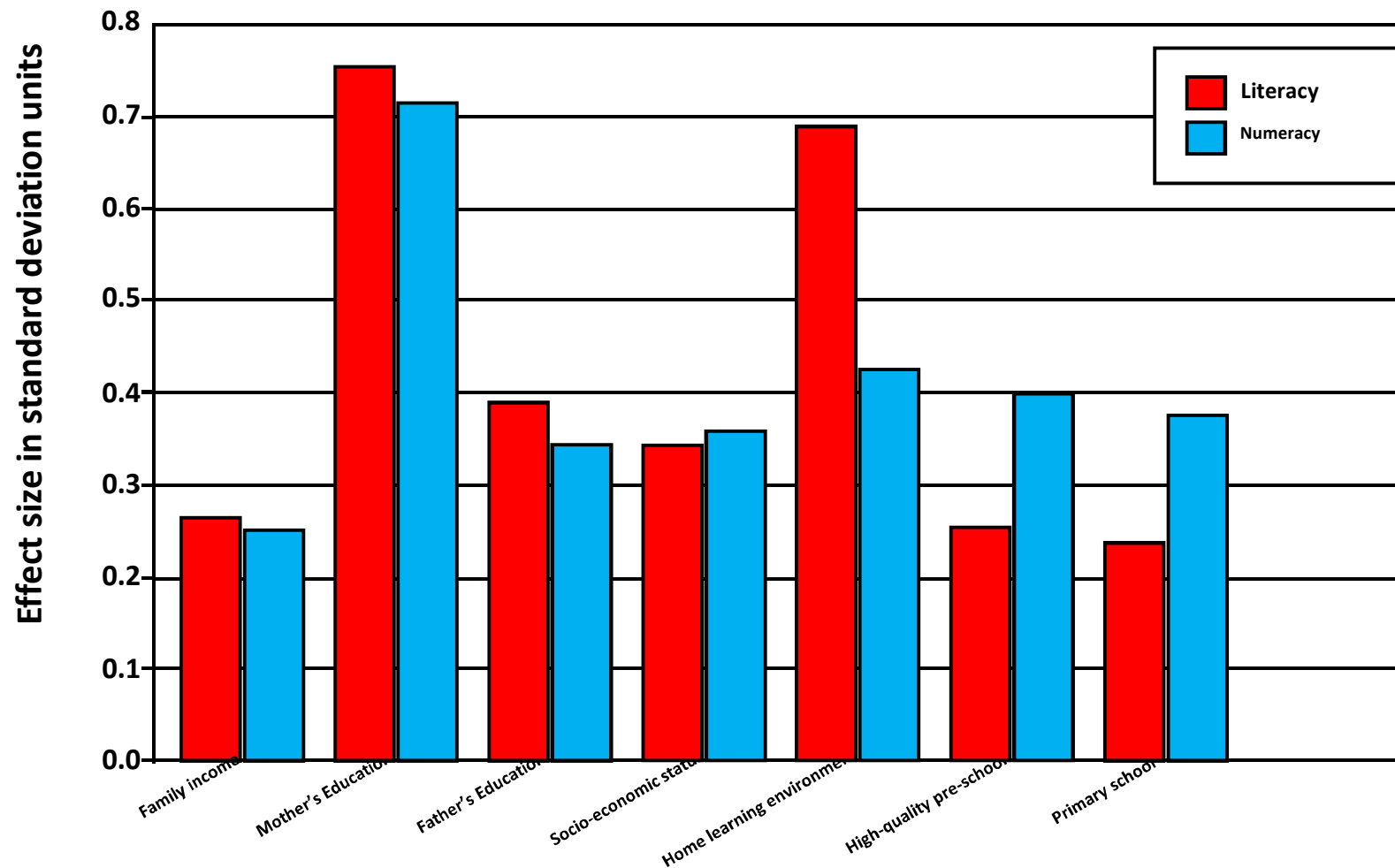
Mokinių pasiekimams didelę įtaką daro:

- tėvų išsilavinimas (ypatingai motinos)
- tėvų profesija
- vaikiškų knygų skaičius namuose
- dalyvavimas ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo programoje;
- interneto ryšys namuose
- asmeninis kambarys
- tėvų **skaitymas** savo malonumui
- vietovės, kurioje yra mokyklos vieta, **urbanizacijos lygis** gali turėti didelę įtaką mokinių ypatumams: ją lankantys mokiniai, gali būti iš geriau materialiai aprūpintų, turinčių ir vertinančių išsilavinimą namų ūkių ir atvirkščiai
- mokyklos vieta nulemia mokinių naudojimosi svarbiais papildomais ištekliais (pvz., bibliotekomis, informaciniais centrais ar muziejais) galimybes

(Tarptautinių PIRLS tyrimų išvados (2011))

Teresa Aidukienė, 2014

Veiksniai įtakojantys 14-mečių skaitymo ir matematinio raštingumo pagrindus

Kaip užtikrinsime inkliuzinio ugdymo kokybę

2012 m. NMVA duomenys:

- Nuo 2007 m. tobulintini ugdymo ir mokymosi aspektai: mokymosi veiklos diferencijavimas (70 proc. vertintų mokyklų, atskirų mokinių pažangos – virš 60 proc.)
- Darbą su SUP mokiniais (išskyrus gabius) siūloma tobulinti: (2010 m. 18,8 % m-lų, 2011 m. 19,8 % m-lų, 2012 m. 19,5 % m-lų)
- 70 % stebėtų pamokų: mokytojai neatsižvelgia į SUP; užduotys retai individualizuojamos, diferencijuojamos, pamokoje neįsitikinama, ar mokinsys suprato.
- Darbą su gabiais mokiniais siūloma tobulinti: (2010 m. 31,3 % m-lų, 2011 m. 37,8 % m-lų, 2012 m. 38,9 % vertintų m-lų)

Kaip užtikrinsime inkliuzinio ugdymo kokybę

- Retoje mokykloje susitarta dėl gabių mokinių sampratos ir/ar aiškios jų identifikavimo sistemos. Jie atpažįstami pasikliaujant mokytojo dalykininko kompetencija. Gabūs – tai aktyvūs...
- Mokykloms trūksta kompetentingų pagalbos specialistų
- Mokinių, kuriems reikalinga pagalba, yra daugiau nei numato teisės aktai.
- 36 % tėvų nepatenkinti pagalba, kurią teikia mokykla vaikui mokantis.
- 2007-2012 m. išvados: nemažai pedagogų vis dar turi neigiamas nuostatas SUP turinčių vaikų atžvilgiu: linkę atsiriboti nuo nepažangių ir pedagogiškai apleistų.
- *Integracijai* pritaria tik tada, kai vaikas ne jų klasėje.
- Mokiniai, kurie turi mokymosi sunkumų ir dar papildomai patiria psichologinę įtampą mokykloje (dėl per sunkių užduočių, patyčių) susiduria su akademinė nesėkme.
- Trečdalis aukščiausių gebėjimų vaikų atstumti bendraamžių, o berniukų jų tarpe daugiau nei mergaičių.
- Kuo aukštesni gabumai, tuo daugiau šis vaikas gali turėti socialinių, emocinių ir elgesio problemų.

Kaip užtikrinsime inkliuzinio ugdymo kokybę

- **Tobulindami mokytojų kokybę**
- „**Inkliuzinio švietimo mokytojo profilis**“, (Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra, 2012 m.)
- **Pagarba mokinių įvairovei** – skirtybės laikomos galimybėmis ir ištekliais, kuriais grindžiamas kiekvieno mokinio ugdymasis.
- Su šia vertybe sietinos kompetencijos susijusios su:
 - Inkliuzinio ugdymo samprata;
 - Mokytojo požiūriu į mokinių įvairovę.
- **Pagalba visiems mokiniams**: mokytojai puoselėja aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio pasiekimų;
- Su šia vertybe sietinos kompetencijos susijusios su:
 - Skatinimu visų mokinių akademinio, praktinio, socialinio ir emocinio ugdymosi;
 - Veiksmingomis ugdymo strategijomis heterogeninėse klasėse.
- **Darbas drauge su kitais – bendradarbiavimas ir darbas komandoje** yra pagrindiniai visų mokytojų veiklos būdai.
- Su šia vertybe sietinos kompetencijos susijusios su:
 - Darbu su šeimomis;
 - Bendradarbiavimu su įvairiais švietimo profesionalais.
- **Asmeninis profesinis tobulėjimas** – mokyti reiškia mokytis – mokytojai prisiima atsakomybę už mokymąsi visą gyvenimą.

Kaip užtikrinsime inkluzinio ugdymo kokybę

Nuorodos:

- „Mokytojų rengimas inkluziniam švietimui Europoje“ : www.european-agency.org/publications/reports/te4i-challenges-and-opportunities
- „Inkluzinio švietimo mokytojo profilis“: www.european-agency.org/publications/reports/te4i-profile-of-inclusive-teachers

Kaip užtikrinsime inkliuzinio ugdymo kokybę

Įgyvendindami ESF ir iš VB finansuojamus projektus „Specialiųjų mokymo priemonių rengimas, II etapas“

- parengtos 2 multifunkcinės SMP (istorijos ir geografijos mokymuisi);
- SMP mokinimas, besiuogdantiems pagal **individualizuotas programas** (matematikos, istorijos mokymuisi);
- SMP mokiniams, kurių ugdymas organizuojamas veiklomis, taip pat priemonės socialiniams įgūdžiams lavinti)
- SMP mokiniams, turintiems klausos sutrikimų

Kaip užtikrinsime inkliuzinio ugdymo kokybę

„Nėra jokių įrodymų, kad žmonės gimsta turėdami moralinių, socialinių ar demokratinių vertybių sistemą. Žmogaus orumo, laisvės, lygių teisių, ... tolerancijos skirtybėms, savitarpio pagalbos, pilietinės atsakomybės, savikontrolės ir savigarbos – šito reikia mokyti, šito reikia išmokti ir taikyti praktikoje“
(Hall Kock, 1991)